

Demode na mode

Jazz-program za život

Novi glas na jazz-sceni, *dabadibi-dubida*, dvadesetdevetogodišnjakinja Maja Savić, *tipiripituputa*, lijepa, pametna i uskoro uspješna, *šabudabišušuša*, sve što bi i svaki muškarac poželio, ali mu vjerojatno neće uspjeti

Maju poslušajte i pogledajte na:
majasavic.com;
myspace.com/majazzy

Razgovarala: **Stela Jelinčić**
Fotografije: **Ognjen Maravić**



Majo, što je jazz danas? Ima li ga puno ili možda previše ili možda i njega nikad nije dosta? Je li jazz ponovno moderan? Je li on elitna glazba, glazba obrazovanih, možda protuteža populističkoj? Gdje su u svemu tome Zagreb i njegovi jazz festivali? Može li se od jazza dobro živjeti ili se u njemu može samo dobro uživati?

Priča je počela davno, jazz je zaista pojam s prošlošću. On se i danas izvodi kao standard, ali jazz interpretacija, kreativni izričaj i fraziranje stalno se prepleću i s kasnijim stilovima. Mnogi ma je on bio osnovom na kojoj su gradili svoje vizije, a odlazilo se i u potpuno slobodnu jazz-formu, ne ograničavajući se pravilima. Teško je definirati današnji jazz – jer gotovo bilo što može biti jazz ako se improvizacija, interakcija između glazbenika, progresije, obrati, akordi itd. vide kao odrednice jazza. Ima jazzu u svim glazbenim stilovima. Danas se sve miješa sa svačim. Mislim da je osamdesetih sve krenulo u nekakvom čudnom smjeru, sve je najednom postalo moguće i više nije bilo fiksnih pravila kojih se trebalo držati. I ta sloboda izričaja učinila nas je otvorenijima prema eksperimentiranju, osobnoj ekspresiji... Jazz je zadnjih godina u Hrvatskoj postao *in*. Lijepo je da se na svjetskoj jazz-karti Zagreb pojavio sa svojim festivalima. Naročito *Jazzarela*. Neko vrijeme živjela sam u Portugalu, gdje postoji nekoliko jazz-akademija i puno klubova. Mene ljudi najčešće traže da pjevam blues i bossa novu. Ima smisla jer to nije naporno slušati, nema "pržiona" koje samo glazbenici kuže, a što je tipičnom slušatelju dosadno, pa čak i naporno. Mislim da većina preferira vokalni jazz jer im riječi nešto znače. Ali ipak može se reći za jazz da je za iskusne slušatelje, a manje za širu javnost ako ova voli tancati po stolovima i razbijati čaše. Svakako je protuteža populističkoj glazbi, posebice cajkama i sličnom. Kod nas dobru cijenu postižu samo pop ili folk. Džezerima na gažama stalno netko pokušava spustiti cijenu, a mjerenje jazzu profitom omalovažava naš talent i učenje. Uglavnom, od jazzu se, nažalost, ne može dobro živjeti. Ali bez obzira na to, u samoj glazbi ne pristajem na kompromise.

Kako se jazz ugnijezdio u tebi? Kako si stekla povjerenje u sebe, je li te netko poticao? Pročitala sam na webu da je tvoj moto: *nikad nije kasno*. Što to znači?

Rijetko sam slušala glazbu svog vremena. Uvijek je to bilo nešto staro. Tako se dogodio i jazz. Iskreno, nisam mislila da ću se ozbiljno time baviti. Nekako je sudbina tako odlučila, kao da je jazz odabrao mene. Imala sam nešto profesionalnog iskustva s pop-bendom *Flyer*, pa mi je glazba već bila posao. Ali kad sam propjevala jazz na radionici u Sarajevu, prije pet godina, zalju-

bila sam se. Onda me je jazz odveo u Portugal i više nije bilo povratka. Tamo sam imala sreće raditi s vrhunskim glazbenicima iz Portugala, Španjolske i New Yorka... Sad točno znam što želim a što ne i idem u smjeru koji sam si zacrtala. Pucam visoko i ne stajem. Da budem iskrena, nisu me baš poticali da se bavim glazbom. Zapravo, jako je malo ljudi zbilja vjerovalo u mene i guralo me dalje. Zato volim reći da nikad nije kasno – kad-tad mora se početi slijediti svoje snove. Tako je bilo i sa saksofonom, mojom ljubavi iz rane mladosti, za koju sam mislila da se nikad neće ostvariti. Susretala sam ljude i puno starije od mene koji su počeli učiti neke nove stvari, instrumente i slično.

Komponiraš... Što te inspirira, postoje li izrazito džezerse teme? Što te privuklo bossa novi? Koji su ti najdraži jazz-izvođači? Jesu li jazz-vokali uglavnom žene, jesu li saksofonisti uglavnom muškarci?

Postoje džezerse teme, naravno. Znam sjediti za klavirom i svirati što god mi padne na pamet. Kad napravim nešto zanimljivo, onda to i zapišem. To može biti neka fraza, neki akord, melodija, ali u svakom slučaju nešto što mi zazvuči baš onako kako treba. Na kraju je umijeće spojiti sve te ideje u jednu cjelinu da imaju smisla, i biti zadovoljan. Jazz je ozbiljan, nije jednostavno. Napisala sam *Samba Croata*, ljudima se dopala, izvode je. Nije mi najveća ambicija biti pjevačica, komponiranje mi je najveći izazov. Pjevanje, naravno, obožavam, ali želim uči dublje u glazbu, želim komponirati, aranžirati, zanima me taj teorijski dio. To je posebno važno ako se baviš jazzom.

Bossa novu sam počela raditi u Portugalu, surađujući s Brazilcima i Portugalcima. Čarobna je ta njihova melankolija, mirnoća s kojom sviraju i pjevaju, to igranje s ritmovima... Ma genijalni su! Svi me pitaju jesam li u Portugalu pjevala fado, ali fado mi nikako ne leži. Pretužan je i tehnika je drugačija.

Među džezerima koje najviše volim svakako je John Coltrane i njegova stvar *Blue Train*. Onda naravno Ella, Billie i Miles Davis. Mene znaju uspoređivati s Anitom O'Day, ali nisam je nikad pretjerano slušala niti kopirala. Mislim, imam par njezinih CD-a i volim je čuti, ali nikad nisam išla za tim da skidam neke njezine interpretacije. Zapravo me više oduševljava Carmen McRae... Od novijih izvođača odlične su mi Dee Dee Bridgewater, Nnena Freelon, Esperanza Spalding i naravno Diana Krall. Ona me nije osvojila iz prve. Dugo sam se opirala i nisam je htjela slušati. Ne znam zašto, vjerojatno jer su je najednom svi počeli hvaliti, a ja uvijek gradim malu distancu prema razvikanim izvođačima. Sve dok je nisam morala kopirati na jednom snimanju – nisam shvatila da joj je tehnika pjevanja baš zanimljiva. Oduvijek sam je cijnila kao glazbenicu i pijanisticu, ali od tog trenutka i kao



pjevačicu. Inače, ima odličnih muških vokalista, ali među jazz vokalima ipak žene dominiraju.

Gdje nastupaš? Sjećaš li se prve gaže? Kakav je to osjećaj biti na pozornici, kako je imati tremu?

Nastupa se svugdje... Od jazz-klubova kao što su Bacchus Jazz Bar, do Jazz Cluba u Gundulićevoj, pa i Bulldoga, iako to nije jazz-klub, ili do jazz-festivala širom Hrvatske, a i vani. Volim male prostore jer je intimnija atmosfera, bolji kontakt s publikom, ali super je i na velikom *stageu*. U Zagrebu konačno dolazi do smjene generacija, konačno mladi i stariji surađuju, vraćaju se i oni koji su studirali vani. Prve gaže se sjećam, iako je to bilo jako davno, umrla sam od straha. Znam imati tremu, doduše s godinama sve manje i manje. Pogotovo jer sad bolje znam kako nešto treba zvučati, pa si hrabrije postavljam visoke kriterije. Kao mala bila sam strašno sramežljiva i zapravo je nevjerojatno da sam na kraju završila na pozornici. Gluma, kojom sam se bavila šest godina, pomogla mi je da pobijedim strah od nastupa, ako je uopće ikad i moguće opustiti se potpuno.

Kako se na hrvatskoj jazz-sceni postaje poznat, uspješan, kako se dolazi do gaža?

Teško, teško, teško. Za početak trebaš ući u pomalo zatvoreni krug džezera, moraju te prihvatiti. Ljudima se ne da baviti s amaterima, to mi je jasno, ali ja sam se iz Portugala vratila kao već relativno formirana pjevačica pa je ipak bilo teško. Jedva sam, preko Mladena Mazura, našla Antona Glasnovića, a Vjekoslava Crljena sam doslovno pokupila s ulice, gdje je svirao. S njima sam na kraju i ostala u bendu skoro dvije godine. I te dvije godine provela sam dokazujući se svakim nastupom iznova. Za gaže treba znati ljude, naprosto žicati. Neko vrijeme sam išla od birca do birca, nudila ljudima svoj trio, zivkala okolo... Ako si dobar, onda se to brzo pročuje pa posao ide lakše.

Trenira li se jazz? Traži li odricanja? Zašto saksofon?

Pjevanje se, baš kao i sport, trenira. Tijelo mora biti u formi, a glasnice treba razgibavati svaki dan. Pjevačima je instrument ugrađen u tijelo – i ako nisi dobro, onda ti ni glas nije dobar. To je zapravo jako nezgodno jer moramo paziti na sebe. Naravno, neki ljudi mogu podnijeti više, neki manje. Eto, pušenje je sigurno jako loše za glas, ali opet ima ljudi koji i to odlično podnose i uspijevaju održavati glas u formi. Čula sam da je životni stil pjevača na Berkleyu jako rigorozan, paze na sve živo, na propuh, alkohol, dim, sve što bi im moglo naškoditi glasu obilaze u širo-

kom luku. Osim toga, glas se mora vježbati. Kao što se vježba svaki instrument, tako se i glas vježba. Čak se ne smijemo ni neumjereno naprezati jer radi se o tijelu, za razliku od instrumenta, koji trpi i višesatno vježbanje. Moj glas je alt, moglo bi se reći da je to džezerska laga. Ali tehnike različitih žanrova, stilova i vrsta pjevanja prilično su specifične, tako da sam morala eliminirati neke načine pjevanja u ime jaza. Jazz i bossa nova idealni su stilovi za mene. U jazzu jako volim *scat*. To ti je ono *bidubidabadababi*, ali dugo se nisam usuđivala sketati. Volim *scat* jer je čista sloboda, osobni izričaj, a ja bih se u jazzu ponekad najradije i riječi riješila. Džezerski vokal je zanimljiv jer se pokušava približiti instrumentu. Glas se zapravo tretira kao instrument i njime se može imitirati fraziranje ili sam instrument. Na početku je sva glazba bila instrumentalna, onda je netko dodao riječi... A saksofon me oduševio još davno, kad sam prvi put vidjela ženu kako ga svira. To je primarno muški instrument, kao i većina instrumenata, ali je apsolutno moguće, i danas sve češće, da žene sviraju te "muške" instrumente. Mene je to nekako fasciniralo jer tada nije bilo puno saksofonistica, a mene baš privlače rijetke i neobične stvari. Svidio mi se zvuk, oblik, sve. Počela sam i sama pomalo svirati i shvatila da je sviranje saksofona jako slično pjevanju. Taj je instrument najbliži glasu. Mogu si točno predočiti organe koji proizvode glas i usporediti ih sa saksofonom, usporediti kako ton putuje od piska – visoki tonovi, preko tijela saksofona – srednji tonovi, do zvona – duboki tonovi. Jako je važno to osvijestiti. Baš sam inzistirala da mi se točno objasni kako fizički to izgleda. U pjevanju zrak ide preko glasnica, a kod saksofona kroz pisak... I stvara se zvuk, tonovi, melodija. To malo drvce, taj pisak, o njemu sve ovisi. Tako sam ja sebi vizualizirala i nastanak vokalnog tona. E sad, tehnike koje se primjenjuju na glas, odnosno na saksofon, potpuno su različite priče.

Općenito, može se reći, i to je važno reći, talent jednostavno nije dovoljan. On je baza, ali tek se tehnikom postiže savršenstvo. Lošom se tehnikom može glas čak i uništiti. Moja učiteljica pjevanja objasnila mi je koji se sve organi i kako pomiču u mom tijelu dok radim zvuk. Svaki dan jedan sat radim na tehnici. I baš kao u sportu, prvo se ugrijavam, upjevavam, jer glasnice su kao mišići koje treba zagrijati. Ne možeš se ni ujutro, kad se probudiš, odmah derati punim glasom. Postoje i vježbe za fleksibilnost, za raspon, za intonaciju, za preciznost. Ima još jedan problem s kojim se vokalist suočava. Ne možeš imati realnu sliku kako zvučiš jer zvuk odlazi od tebe. Publika ima realnu zvučnu sliku, ali ti ne. Glas ti se vraća kao jeka koja nije u potpunosti točna. Taj problem se rješava iskustvom i s godinama. Uz saksofon je lakše, on je kao pojačalo, pa se bolje čuješ. Saksofonisti to zgodno rješavaju. Primaknu se zidu da im se zvuk od njega



odbije, tako ga točnije čuju. Inače, alt je najdublji ženski glas i nešto je rjeđi, a dubina je pak jedna od rijetkih stvari u pjevanju koja se ne može mijenjati, tehnikom uvježbavati ili popravljati. To ili imaš ili nemaš. S visinama glasa već je nešto lakše. Mogu se vježbati, i to sam i uspjela. Radila sam na tom rasponu prema gore, prema visokim tonovima. Prije nisam mogla visoko pjevati, ali sad mogu. Uživala sam u svojim dubinama jer to rijetki mogu, a sad uživam i u svojim visinama. Radim kontraste, i tako, zabavljam se. Puno radim i na intonaciji. Instrumenti koje znamo, barem ovi na Zapadu, naštamani su na određenoj frekvenciji, ali postoje i tonovi između. Tu možeš pogriješiti, jednu četvrtinu tona naviše ili naniže, i zvuk neće biti čist. To je u jazzu jako bitno. Iako su to male, malecne razlike, važno je da ton bude točan. To su sve finese, naravno, ali to poliranje, usavršavanje jako je važno i ja se trudim da budem što točnija i da mogu sve kontrolirati, da svi intervali koje pjevam budu točni. To je moj posao i ja ga ozbiljno shvaćam. Jazz se ne radi iz fore, to je struka.

A sketanje mi je super. To treba učiti i ja čak i nakon pet godina još uvijek učim, jer lako se omakne falš. Sad se, nakon tih pet godina i tog probijanja leda, ipak usudim. Imala sam dobre profesore. Probila sam led, kliknulo mi je i sve mi se najedanput posložilo u glavi na pravo mjesto. Taj strah je normalan, svi to prolaze. Kad ti profesor kaže: "Improviziraj nešto, nema forme, nema melodije, ništa nema.... Improvizacija!" Svi odgovaraju: "Daj neke note... Ne mogu..." Pomisliš: Ah, ta sloboda! Šta sad? Izbežumiš se. To je jako čudan osjećaj. Kad ti netko ponudi da zaboraviš sva pravila koja si učio, suočiš se sam sa sobom. Čini ti se da u glavi nemaš ništa. Tako je bilo sa mnom i sa sketanjem... Ali, naravno, treba se pustiti, tako sam se i ja jedan dan samo pustila. Bili smo na *stageu*, svirali totalni free-jazz, i ja odjednom počnem sketati ko luda. Bila sam u raju, od sreće sam se počela smijati... Sad znam da to mogu uvijek. To ti je kao kad naučiš jezik, kad progovoriš. Konačno sam se osjećala kao dio benda, kao jedan od instrumenata u interakciji. Improvizaciju obožavam jer to je osjećaj oslobođanja, olakšanja, slobode. Želim u svom solu moći izaći iz priče i vratiti se u nju, naprosto muzicirati. Ali iz obzira prema publici, i da ne budem prenaporna, ne forsiram... Makar, i ljudi bi se trebali upoznati s nekim stvarima ako već misle biti jazz-publika. Bilo bi i njima zanimljivije. Kad sketaš, to je kao da pričaš. Istražuješ sve moguće zvukove i taj *scat* izvučeš iz sebe. Možda to i podsjeća na druge vokaliste – naravno da utjecaji postoje, teško je zadržati osobnost u tolikom moru informacija – ali u principu moraš tragati za sobom. Moraš naći svoj jezik, a za to je potrebno jako puno vježbe. Tek nakon godinu dana i uz vrlo naporan rad ti možeš osjećati neke veće pro-

mjene. Ništa nije od danas do sutra, iako ljudi pjevanje obično pojednostavljeno shvaćaju. Kažu mi: "Joj, kak' si ti brzo naučila sketati!" A ne shvaćaju da sam konkretno baš na tome radila jako dugo i još uvijek radim na tome. Ni pjesme se ne rade od danas do sutra. Svaka pjesma koju misliš interpretirati – studira se i ne počinje se slušanjem nečije izvedbe. Moraš dobro prostudirati note, melodiju i ritam. A tek onda možeš poslušati neke verzije. Također, moraš znati i tonalitet. Važan je i odabir repertoara, pa ako nešto nije za tebe, ne treba forsirati. Važno je biti realan i odabrati nešto u skladu s mogućnostima tvoga glasa. A treba imati i neki respekt prema tradiciji. Tek kad si sve te uvjete zadovoljio, počinješ uvježbavati stvar. Dobro je snimati se jer kasnije se možeš čuti i korigirati... Ima par programa koji pomažu u vježbanju – recimo, *band in a box*, ili jednostavno uzeti neki *play-along*. Ja dosta snimam i sama sebe i koncerte, onda to preslušavam, razmišljam što je moglo biti bolje, na čemu trebam još raditi, dobre dijelove pokušavam zapamtiti, fiksirati, pratim svoj napredak. Ako ga nema, znači da je nešto loše, da nešto treba mijenjati. Ljudi mi znaju reći da sam entuzijast u jazzu, da ga obožavam toliko da ne želim pjevati ništa drugo. Zapravo, ja ne želim kvariti svoju tehniku i zato sam zaboravila na sve druge stilove koji bi mi mogli odvratiti pažnju.

Nisam išla na akademiju, završila sam poljski i engleski, ali toliko sam se čvrsto opredijelila za jazz da sam sve ostalo počela zanemarivati, napravila sam svoj jazz-plan i jazz-program za život.

Koja je sljedeća stepenica i gdje je vrhunac karijere? S kim bi željela nastupati i koja su to mitska mjesta, najpoželjnija mjesta za nastup jednog džezera?

Sljedeća stepenica je samostalni album i međunarodna suradnja. Evo, baš pripremam, u okviru JazzArt (jazzart.hr) udruge za promicanje jazz-glazbe i kulture i u suradnji s Global Music Foundationom, međunarodni seminar i festival u Krku od 11. do 15. 7. 2009. Svirat će i predavati međunarodna ekipa.

A s kim bih nastupila? O, kako bih rado nastupala s Bobbyjem McFerrinom. Mislim da bih bila izvan sebe da napravimo duet. Kunem se, naučila bih i Bachove fuge za njega. Doduše, mislim da bi bilo malo zastrašujuće nastupati uz neku veliku facu poput njega, ali svakako bi bilo fenomenalno. Vrhunac karijere bila bi svjetska solistička karijera i svjetske turneje s facama... I baš si priželjkujem pohvalu u *Downbeatu*... Sanjam o Carnegie Hallu, Blue Noteu, Lincoln Centru... U New Yorku bi bilo genijalno... Vidjet ćemo... Sve u svoje vrijeme. Ništa nije nemoguće.